

Broj: Oi-K-SA-88/19

Datum: 27.05.2019. godine

Komitet Ujedinjenih nacija za prava osoba sa invaliditetom
crpd@ohchr.org
n/r sekretara Komiteta, Ms. Harumi Fuentes Furuya

Predmet: Podnesak Komitetu Ujedinjenih nacija za prava osoba sa invaliditetom - Pregled stanja prava osoba sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini za potrebe sačinjavanja liste pitanja za Bosnu i Hercegovinu, dostavlja se –

I- Uvod

1. Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine zaprimili su informaciju Komiteta Ujedinjenih nacija za prava osoba sa invaliditetom o tome da je Bosna i Hercegovina prihvatila pojednostavljenu proceduru izvještavanja, te da će s tim u vezi, Komitet dostaviti državi Bosni i Hercegovini Listu pitanja, slijedom koje će biti pripremljen podnesak države u vezi sa implementacijom UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Lista pitanja će biti sačinjena na osnovu informacija koje će Komitet pribaviti od institucija za zaštitu ljudskih prava, nezavisnih mehanizama praćenja prava, organizacija i osoba sa invaliditetom i drugih civilnih organizacija.

2. S tim u vezi, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine u nastavku daju naše viđenje stanja prava osoba sa invaliditetom sa prijedlogom pitanja, uz očekivanja da će dokument na adekvatan način doprinijeti sačinjavanju Liste pitanja, a koja će u konačnici rezultirati Izvještajem Bosne i Hercegovine o primjeni Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

II-Pozitivni aspekti

3. Ombudsmeni Bosne i Hercegovine ističu da je u Federaciji Bosne i Hercegovine usvojena nova Strategija za unapređenje prava i položaja osoba sa invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine 2016.-2021. Također, u Republici Srpskoj usvojena je Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj 2017-2026.

4. Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini¹ izmijenjen je tokom 2016. godine. Izmjenama i dopunama Zakona unesen je invaliditet, kao novi osnov diskriminacije.

¹ Službeni glasnik BiH“ br. 59/09 i 60/16

III- Glavni razlozi za zabrinutost

Član 1. – Svrha

5. Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj i Strategija za unapređenje prava i položaja osoba sa invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine predviđaju usvajanje jedinstvene definicije invaliditeta koja bi trebala biti usklađena sa članom 1. stav 2. Konvencije. Nažalost, u Bosni i Hercegovini još uvijek ne postoji jedinstvena definicija „invaliditeta“, niti je izgledno kada će ona postojati. Trenutno, različiti, prije svega entitetski i kantonalni zakonski propisi definišu pojam osobe sa invaliditetom u ovisnosti o tome koju oblast uređuju (zakoni iz oblasti socijalne zaštite, zdravstvene zaštite).

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosna i Hercegovina planiraju poduzeti u cilju usvajanja jedinstvene definicije osobe s invaliditetom u smislu Konvencije?
- Šta nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se osigurala primjena jedinstvene definicije invaliditeta na svim nivoima vlasti u BiH?
- Kako nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju osigurati učešće osoba sa invaliditetom u proces usvajanja jedinstvene definicije osobe s invaliditetom?

Član 3. i 4. - Opšta načela i obaveze

6. Krovni dokument za izjednačavanje mogućnosti osoba sa invaliditetom jeste Politika u oblasti invalidnosti u Bosni i Hercegovini². Međutim, uprkos navedenoj činjenici, jako često propisi koji se usvajaju nisu usklađeni sa odredbama navedene Politike, kao ni sa osnovnim načelima i odredbama Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom.

7. Nažalost, još uvijek je prisutan neadekvatan nivo uključenosti organizacija civilnog društva koje okupljaju osobe sa invaliditetom u procese donošenja zakonskih i podzakonskih propisa, politika i odluka koje se tiču osoba sa invaliditetom. U malom broju slučajeva organizacije civilnog društva koje okupljaju osobe sa invaliditetom uključene su u proces donošenja zakonskih propisa, uz ostavljanje kratkih rokova za davanje primjedbi i prigovora i često neusvajanje datih primjedbi i prigovora. Upravo zbog navedenog, organizacije civilnog društva koje okupljaju osobe sa invaliditetom se u radu rukovode načelom „Ništa o nama bez nas“, a koji moto odražava važnost uključivanja ovih organizacija u proces donošenja odluka značajnih za ostvarivanje prava navedene kategorije.

² Dostupno na:

<http://www.vladars.net/sr-SP>

Cyrl/Vlada/Ministarstva/MZSZ/Documents/Politika%20u%20oblasti%20invalidnosti%20u%20BiH.pdf

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti u cilju osiguranja usklađenosti zakonskih propisa i politika sa odredbama Konvencije na svi nivoima vlasti (opština, grad, kanton, entiteti, država)?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti u cilju podizanja svijesti javnosti o pravima osoba s invaliditetom, na temelju Konvencije i Fakultativnog protokola?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti u cilju uspostavljanja mehanizama za obezbjeđenje kontinuiranog učešća osoba sa invaliditetom u kreiranju i implementaciji politika, strateških dokumenata, propisa i drugih odluka koje se odnose na osobe sa invaliditetom?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti u cilju poboljšanja stanja u oblasti finansiranja, odnosno pružanja finansijske podrške organizacijama civilnog društva koje okupljaju osobe sa invaliditetom?

Član 5. - Jednakost i nediskriminacija

8. Ustav Bosne i Hercegovine, ustavi oba entiteta, ustavi deset kantona i međunarodni dokumenti jasno definišu da su sva lica pred zakonom jednaka, ali zabrana diskriminacije po osnovu invaliditeta u ustavima u Bosni i Hercegovini nije izričito navedena, već se izvodi po nekim drugim socijalnim i ličnim svojstvima. Kako je već istaknuto, najznačajnija novina jeste da je u Zakonu o zabrani diskriminacije dodat invaliditet kao osnov diskriminacije. S tim u vezi, u članu 5. Zakona o zabrani diskriminacije propisano je da se pozitivne mjere, koje za cilj imaju izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom, neće smatrati diskriminacijom. Međutim nema odredbe u kojoj se navodi da se uskraćivanje razumne prilagodbe smatra diskriminacijom.

9. Uprkos činjenici da Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini sada prepoznaje i invaliditet kao osnov diskriminacije, u praksi je i dalje prisutna diskriminacija prema mjestu boravišta, odnosno prebivališta, posebno u slučajevima kada osobe sa invaliditetom utvrđenim u jednom entitetu žele promijeniti mjesto boravka, jer utvrđeno pravo u jednom entitetu nije prenosivo na teritoriju drugog entiteta. U Federaciji Bosne i Hercegovine je i dalje primjetan nesrazmjer u izdvajanjima za lica s invaliditetom u zavisnosti od kantona u kojem žive, s obzirom da se ova prava ostvaruju na kantonalnom nivou. Diskriminacija u Federaciji Bosne i Hercegovine je evidentna, jer samo osobe sa procentom oštećenja od 100% i 90% mogu ostvariti prava propisana Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom Federacije Bosne i Hercegovine³, a od 2009. godine kada je navedeni Zakon donesen osobe sa invaliditetom manjim od 90% su sva ta prava izgubila. I dalje se postojećim zakonima na različiti način regulišu prava vojnih invalida, civilnih žrtava rata i mirnodopskih invalida, različiti su i postupci i uslovi za sticanje statusa, a različita su i izdvajanja budžetskih sredstva za ostvarivanje prava po osnovu invalidnosti, pri čemu su visine naknada i izdvajanja za vojne invalide znatno veće u odnosu na civilne invalide.

³ "Službene novine FBiH", br. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti u cilju izmjene legislativne i eliminacije diskriminacije osoba sa invaliditetom, po uzroku i okolnostima nastanka invalidnosti?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti u cilju eliminacije diskriminacije osoba sa invaliditetom, po teritorijalnom principu (između entiteta i kantona, odnosno unutar samih kantona)?

Član 6. - Žene s invaliditetom

10. U Bosni i Hercegovini nediskriminacija je definisana Ustavom Bosne i Hercegovine⁴, Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine⁵, Ustavom Republike Srpske⁶, Zakonom o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine i Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini⁷. Ne postoje drugi zakoni koji uređuju pitanje ravnopravnosti žena i muškaraca. Za provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini je usvojen Gender akcioni plan, a s ciljem osiguravanja uključivanja pitanja rodne ravnopravnosti u zakonodavstvo i politike u različitim oblastima života, razvijeni su i posebni institucionalni mehanizmi za provođenje i praćenje pitanja rodne ravnopravnosti: za nivo Bosne i Hercegovine - Agencija za ravnopravnost spolova; za nivo Republike Srpske i Federacije BiH - Gender centar Republike Srpske i Gender centar Federacije BiH.

11. Ombudsmeni Bosne i Hercegovine su u Izvještaju o primjeni UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini iz 2016. godine⁸ ukazali da zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini ne poznaje niti reguliše na poseban način zdravstvenu zaštitu žena sa invaliditetom. Naime, zdravstvene ustanove u Bosni i Hercegovini imaju nizak nivo opremljenosti medicinskom opremom, pa, primjera radi, žene sa paraplegijom nemaju mogućnost obavljanja ginekoloških pregleda.

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se osiguralo uključivanje žena i djevojaka sa invaliditetom u izradu, implementaciju i monitoring politika i programa koje su od značaja za njih?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti radi prikupljanja svih podataka o ženama i djevojkama sa invaliditetom?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se osigurale konsultacije s ženama i djevojkama s invaliditetom, putem organizacija koje ih predstavljaju, vezano za izradu, implementaciju i evaluaciju programa i mjera u svim pitanjima koja ih se direktno tiču?
- Kolika budžetska sredstva Bosna i Hercegovina planira izdvojiti u narednih pet godina za nabavku adekvatnih medicinskih aparata za pružanje usluga ginekoloških pregleda za žene, stomatološke usluge, a sve u cilju osiguranja adekvatne zdravstvene zaštite za žene sa invaliditetom.

⁴ Član II., stav 4. Ustav Bosne i Hercegovine

⁵ Član 2, stav 1. tačka c) i d) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine

⁶ Član 10. Ustava Republike Srpske

⁷ „Službeni glasnik BiH“ br. 16/03 i 102/09

⁸ Dostupan na: https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2017050312330714bos.pdf

Član 7. - Djeca sa invaliditetom

12. U Godišnjem izvještaju o rezultatima rada za 2017. godinu, Ombudsmeni su istakli značaj izrade Smjernica za određivanje najboljeg interesa djeteta u Bosni i Hercegovini. Smjernice je u 2018. godini izradilo Ministarstvo za ljudska prava Bosne i Hercegovine.⁹

13. U Bosni i Hercegovini ne postoji zakonski okvir koji pruža podršku djeci sa invaliditetom, kao i podršku porodicama koje imaju djecu sa invaliditetom. Navedeno dodatno usložnjava i činjenica različitog pristupa u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine u regulisanju ovog pitanja, posebno ako se ima u vidu značajna nadležnost kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine. Kantoni u Federaciji Bosne i Hercegovine imaju nadležnost regulisanja navedene oblasti, što jako često dovodi do diskriminacije djece sa invaliditetom i porodica koje imaju djecu sa invaliditetom po teritorijalnom principu, kako zbog različitog zakonskog okvira, tako i zbog nesrazmjernih davanja. Ne postoje instrumenti kojima bi vlasti Federacije Bosne i Hercegovine obavezale vlasti kantona da ovu federalnu odredbu implementiraju.

14. Ombudsmeni su također, u Izvještaju o primjeni UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini iz 2016. godine¹⁰ konstatovali da djeca sa posebnim potrebama koja su korisnici usluga dnevnih centara najčešće imaju problem prevoza, ili zbog toga što ustanova nema sredstava da se organizuje ili zato što je dijete nastanjeno daleko od dnevnog centra i za njega samoga se prevoz ne može organizovati. U tom slučaju se ne osigurava ni patronažni tretman djeteta. S tim u vezi, otvara se i pitanje do kojeg uzrasta osoba može koristiti dnevne centre i okupacione radionice, jer se najčešće postavlja određena životna granica, nezavisno o njihovom interesu i koristi za socijalizaciju osobe.

15. Ombudsmeni Bosne i Hercegovine su, putem Specijalnih izvještaja¹¹, ukazivali organima vlasti u Bosni i Hercegovini na probleme djece i porodica djece sa posebnim potrebama i potrebu preduzimanja mjera u cilju uspostavljanja standardizacije instrumenata i postupaka opservacije i procjene djetetovih sposobnosti prilikom kategorizacije - multidisciplinarni pristup, potpune zdravstvene zaštite i ostvarivanja drugih prava koje garantuje UN Konvencija o pravima djece. Međutim, stanje se nije značajno promijenilo ni do danas.

16. Kada je riječ o centrima za socijalni rad, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine kontinuirano ukazuju da se zaposleni u centrima susreću s brojnim profesionalnim rizicima, širokim spektrom zakonskih odgovornosti i ovlaštenja, a svakodnevno rade s velikim brojem različitih korisnika (duševni bolesnici, osobe sklone asocijalnom i agresivnom ponašanju, počinioci različitih krivičnih djela, bračni i vanbračni partneri, malodobne osobe u sukobu sa zakonom, itd). Dugi niz godina Ombudsmeni zagovaraju jačanje kapaciteta centara za socijalni rad¹², koji zbog nedovoljne kadrovske osposobljenosti, loših uslova za rad, odgovornosti i osjetljivosti, izloženosti

⁹ Dostupne na: https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2019020112314016eng.pdf

¹⁰ Dostupan na: https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2017050312330714bos.pdf

¹¹ Specijalni izvještaj o stanju prava djece sa posebnim potrebama/smetnjama u psihofizičkom razvoju, decembar 2010. godine, dostupan na www.ombudsmen.gov.ba;

¹² Specijalni izvještaj Ombudsmena Bosne i Hercegovine "Uloga centara za socijalni rad u zaštiti prava djeteta", novembar 2013.

profesionalnom stresu, kao i pitanju percepcije profesija od strane građana i korisnika, nisu u mogućnosti efikasno obavljati sve povjerene zadatke.

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se osigurala potrebna podrška za djecu i mlade s invaliditetom s ciljem njihove inkluzije u društvo kao i njihov život u zajednici sa njihovim porodicama?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se obezbijedilo da djeca i mladi s invaliditetom budu uključeni u donošenje odluka koje ih se tiču te na koji način ostvaruju pravo na izražavanje vlastitog mišljenja u skladu s članom 7. stavom 3. Konvencije, te kako im se pruža podrška?
- Kako nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju obezbijediti finansijsku, kadrovsku i drugu podršku centrima za socijalni rad u Bosni i Hercegovini?

Član 8. - Podizanje svijesti

18. Žalbe zaprimljene u instituciji Ombudsmena i telefonski pozivi građana ukazuju na nizak nivo svijesti o pravima i potrebama osoba sa invaliditetom. Obraćanja građana ukazuju da zbog prirode invaliditeta, navedene osobe često ostaju izolirane i da ne poznaju svoja prava, pa i ne traže njihovu zaštitu.¹³

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti u cilju veće informisanosti osoba sa invaliditetom o pravima koja im pripadaju, kao i o načinima ostvarivanja istih?
- Da li su nadležni organi u Bosna i Hercegovina u pethodnom periodu provodili određene kampanje u cilju ostvarenja prethodno navedenog cilja?

Član 9. - Pristupačnost

19. Ombudsmeni Bosne i Hercegovine kontinuirano ukazuju da nedosljednom primjenom zakonskih rješenja i podzakonskih akata, kao i nepostojanjem adekvatnih sankcija za prekršioce propisanih normi onemogućena je potpuna fizička pristupačnost objektima javne namjene i drugim urbanističko-građevinskim objektima¹⁴ (npr. stambene zgrade – namjenski pravljene za porodice poginulih boraca i ratne vojne invalide u Zvorniku u momentu podnošenja žalbe Instituciji nisu imale prilaz za invalidska kolica). U sistemu projektovanja, građenja i nadzora nedovoljno je razvijena svijest o značaju standarda pristupačnosti, pa se dešava da se standardi pristupačnosti primjenjuju djelimično ili nikako.¹⁵

20. Neprilagođenost programa javnih i privatnih emitera i elektronskih medija (nedostatno prevođenje na znakovni jezik, nedostatak prevoda u audio formatu za osobe koje imaju poteškoća sa vidom i nedostatak informacija u lako čitljivom formatu za osobe koje imaju smanjenu intelektualnu sposobnost ili neki drugi razog zbog kojeg ne mogu da prate sve informacije),

¹³ Ž-BL-02-202/16, Ž-BL-02-766/15

¹⁴ Ž-BL-02-733/15, Ž-BL-02-152/14

¹⁵ Specijalni izvještaj o pristupačnosti radnih prostora zakonodavnih tijela u Bosni i Hercegovini ukazuje na činjenicu da su mnogi objekti samo prividno pristupačni, te da unutrašnjost objekata nije prilagođena osobama sa invaliditetom

onemogućava učešće osoba sa invaliditetom u raspravama bitnim za njihov život. Također, javne rasprave nisu provodive iz razloga neprilagođenosti radnog materijala osobama sa invaliditetom¹⁶, što se odnosi i na dokumente koji se objavljuju na web stranicama javnih organa¹⁷. Ne postoji sistemsko rješenje koje bi osiguralo obuke i vještine potrebne osobama sa invaliditetom za korištenje savremenih asistivnih metoda za slijepa lica, jer štampači Brajevog pisma mnogo koštaju. U Federaciji Bosne i Hercegovine zdravstvenim osiguranjem nisu obezbjeđena pomagala za slijepa lica, što generalno vodi izuzetno lošem socijalnom statusu ove populacije.

21. Jedan od veoma važnih segmenata pristupačnosti je i pristupačan javni transport, u prigradskom, gradskom i u međugradskom saobraćaju. Propisima koji regulišu ovu oblast nije jasno definisana obaveza davaoca usluga da za osobe sa invaliditetom obezbijede pristupačna sredstva transporta, objekte i informacije, što u stvari ima za posljedicu bitno ograničavanje slobode kretanja, naročito za osobe sa težim i teškim invaliditetom. U određenim gradovima u Bosni i Hercegovini nabavljena su određena sredstva pristupačna za prevoz osoba sa invaliditetom, ali zbog neprilagođenosti stanica, needukovanih vozača, kao i ostalih korisnika prevoza, kao i neznatnog broja pristupačnih sredstava prevoza, nema očekivanih efekata od njihovog uvođenja. Također, u lokalnim zajednicama nisu razvijeni alternativni programi prevoza osoba sa invaliditetom.

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se u što značajnijem procentu uklonile arhitektonske barijere i omogućila fizička pristupačnost, transport, informacione i komunikacione tehnologije osobama sa invaliditetom?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se građevine u potpunosti učinile pristupačnim za osobe sa invaliditetom u BiH?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se uveo mehanizam monitoringa i efikasnih sankcija za nepridržavanje standarda pristupačnosti u svim područjima koje pokriva Konvencija, te osiguralo učešće reprezentativnih organizacija osoba sa invaliditetom u monitoringu?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se javni prijevoz i prateća infrastruktura učinili pristupačnim za osobe sa invaliditetom?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se osiguralo da usluge namijenjene svim građanima budu dostupne i za osobe sa invaliditetom?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se web stranice javnih ustanova učinile pristupačnim za osobe sa invaliditetom?

Član 12. - Jednakost pred zakonom

22. Ombudsmeni Bosne i Hercegovine kontinuirano izražavaju zabrinutost cjelokupnim postojećim sistemom oduzimanja poslovne sposobnosti i u više navrata su alarmirali nadležne strukture na obaveznu primjenu Konvencije UN-a o pravima osoba sa invaliditetom. Oduzimanje poslovne sposobnosti treba biti institut koji će se primijeniti izuzetno, nakon iscrpljivanja svih drugih alternativnih metoda pomoći u odlučivanju. Posebno je zabrinjavajuća nedovoljno razvijena

¹⁶ Ž-BL-02-289/16

¹⁷ Ombudsmeni Bosne i Hercegovine nisu bili upoznati o javnoj raspravi o Izvještaju o provođenju Konvencije UN-a o pravima osoba sa invaliditetom po članu 35. stav 1 Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, oktobar 2012.

institucionalna struktura podrške osobama s intelektualnim i mentalnim teškoćama u zajednici. Kapaciteti centara za socijalni rad su nedovoljni, osoblje nije educirano za efikasno postupanje s ovom kategorijom građana, slaba je institucionalna uvezanost centara za socijalni rad i centara za mentalno zdravlje.

23. Nepostojanje sveobuhvatnih baza podataka o osobama s intelektualnim i mentalnim teškoćama, zatim o osobama kojima je oduzeta poslovna sposobnost i koje su smještene u ustanove, zahtijevalo je da se kroz istraživanje koje je u toku 2018. godine izvršila Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH, u sklopu izrade Specijalnog izvještaja o stanju prava osoba sa intelektualnim i mentalnim teškoćama, dođe do relevantnih pokazatelja. Činjenica je da je u skladu sa čl.331.st.1. Porodičnog zakona F BiH regulisano da po nalogu suda osobu o kojoj se vodi postupak oduzimanja poslovne sposobnosti, mora pregledati vještak ljekar odgovarajuće specijalnosti, koji će dati pisani nalaz i mišljenje o njenom psihičkom stanju. U Republici Srpskoj imenovana je Radna grupa za izradu Akcionog plana u cilju sprječavanja budućih povreda ljudskih prava, u skladu sa članom 5. Konvencije u vezi prisilnog smještaja lica sa poremećajima u mentalnom zdravlju, a na osnovu presude Evropskog suda za ljudska prava u Strasbourgu, Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, koji su usvojeni na sjednici Vlade Republike Srpske¹⁸.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je vezano za Cilj 1. Akcionog plana za provođenje generalnih mjera radi prevencije povreda ljudskih prava po Presudi Evropskog suda za ljudska prava Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine donijela Rješenje o imenovanju Radne skupine za izradu Prijedloga izmjene i dopune relevantnih Zakona s ciljem usklađivanja domaćeg zakonodavstva i prakse s Međunarodnim standardima poštivanja ljudskih prava osoba sa duševnim poremećajima¹⁹. Zadatak pomenute Radne skupine je da pripremi izmjene i dopune Zakona o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama, Zakona o vanparničnom postupku i Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom u smislu osiguranja zakonitog smještaja osoba sa duševnim poremećajima u ustanove, odnosno sudskog odlučivanja o ovom smještaju, a koje u u toku.

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se osigurala podrška osobama s invaliditetom pri donošenju odluka?
- Šta nadležni organi Bosne i Hercegovine planiraju poduzeti u cilju reforme zakonodavstva koja se tiče starateljstva i lišavanja poslovne sposobnosti (umjesto jednog vještaka medicinske struke, da bude tim stručnjaka), kako bi se prihvatili međunarodno usvojeni standardi?

Član 13. - Pristup pravosuđu

24. Osobe sa invaliditetom kao i ostali građani Bosne i Hercegovine imaju pristup sudovima, upravnim i izvršnim tijelima, uz uslov da imaju poslovnu sposobnost. Pristup pravdi za osobe sa invaliditetom ne može biti efektivan, budući da jedan broj zgrada u kojima se nalaze pravosudne institucije, nisu fizički pristupačne osobama sa invaliditetom, zbog postojanja fizičkih barijera. Korištenjem neophodnih savremenih pomagala bi se omogućilo osobama sa invaliditetom uključivanje u samostalniji život i doprinijelo bi povećanju njihove socijalne uključenosti.

¹⁸ „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj:77/16

¹⁹ „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj:82/17

25. Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine je u Godišnjem izvještaju za 2018. godinu navela da se putem obraćanja građana, ukazuje na ograničen i diskriminirajući pristup pravdi (npr. stranka u sudskom postupku, koja je slijepa, nema mogućnost da joj se sudska dokumentacija i pismena sačine na Brajevom pismu, niti na drugi prikladan način). Na taj način se krši pravo na pristup pravdi, a samim tim im se onemogućava da koriste redovna pravna sredstva, ili da pokrenu sudski spor.

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti u pogledu otklanjanja fizičkih barijera, pristupa pomoćnim tehnologijama, obavezi angažovanja kvalifikovanih tumača znakovnog jezika, obezbjeđenju Brajevog pisma u sudskim postupcima u pravosuđu ?
- Da li se u Bosni i Hercegovini obezbjeđuju dovoljna sredstva za specijalističku obuku pravosudnog i policijskog osoblja o pravima osoba s invaliditetom?

Član 14. - Sloboda i sigurnost osobe

26. Kad su u pitanju osobe sa invaliditetom, činjenica je da su u najvećem riziku osobe sa duševnim smetnjama, kao i osobe smještene pod nadzor u institucije. Pored nadzora nad radom ovih ustanova od strane nadležnih ministarstava, kontrola se obavlja u okviru inspekcijskog nadzora. Na nivou Bosne i Hercegovine uspostavljena je Komisija za nadzor, koja na godišnjem nivou, ili prema potrebi, obilaskom i izradom ad hoc izvještaja, izvještava o stanju u ovim ustanovama. Takođe i centri za socijalni rad imaju mogućnost da nadziru uslove u kojima žive osobe sa invaliditetom. Važno je ukazati da je Evropski sud za ljudska prava u Strassbourgu donio presudu u predmetu Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine²⁰²⁰, kojom je utvrdio da su prekršena prava osoba kojima je oduzeta poslovna sposobnost i koje su smještene u ustanove socijalne zaštite. Ovom presudom Evropski sud je utvrdio da je Bosna i Hercegovina prekršila član 5. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, jer su aplikanti dugi niz godina bili smješteni u ustanovi socijalne zaštite J.U. Zavod za zbrinjavanje mentalno invalidnih osoba „Drin” u Fojnici, bez valjanog pravnog osnova, odnosno, bez sudske odluke, s obzirom na to da nije osigurana kontinuirana sudska kontrola opravdanosti i cjelishodnosti zadržavanja aplikanata u toj, i sličnim ustanovama socijalne zaštite. Osobe s invaliditetom su prije svega subjekti, a ne objekti prava i obaveza koje ih čine pravnim subjektima jednakih svim drugima.

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti u cilju implementacije presude Evropskog suda za ljudska prava u Strassbourgu u predmetu Hadžimejlić i drugi protiv BiH?
- Koje aktivnosti su nadležni organi u Bosni i Hercegovini poduzeli na planu poboljšanja statusa osoba sa invaliditetom u slučajevima prisilnog zadržavanja na psihijatrijskom liječenju na osnovu invaliditeta nakon dostavljenih izvještaja Komisija za nadzor, koje to obavljaju na godišnjem nivou, ili prema potrebi, obilaskom i izradom ad hoc izvještaja?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti s ciljem stavljanja van

²⁰ Odluka Evropskog suda za ljudska prava Bosne i Hercegovine dostupna na: http://www.mhrr.gov.ba/ured_zastupnika/odluke/PRESUDA%20HADZIMEJLIC%20I%20DRUGI%20protiv%20BIH.pdf

snage zakona koji dozvoljavaju lišavanje slobode osobe na osnovu invaliditeta, kao i prisilnog zadržavanja na liječenju, korištenju sredstava prinude i prisilnih mjera na medicinski zasnovanom modelu invalidnosti?

Član 15. - Sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja i Član 16. - Sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja

27. U Bosni i Hercegovini još uvijek nije uspostavljen Preventivni mehanizam. Međutim, kroz projekat Jačanja kapaciteta Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine s ciljem implementacije mandata Preventivnog mehanizma u Bosni i Hercegovini, izvršena je odgovarajuća obuka o mandatu i funkcionisanju Preventivnog mehanizma. Posjete mjestima na kojima se nalaze lica kojima je na bilo koji način ograničena sloboda kretanja, predstavljaju efikasan način da se izvrši prevencija i suzbijanje torture. Mjesta gdje se zadržavaju lica lišena slobode, zbog svog karaktera, predstavljaju pogodna mjesta za vršenje torture, te je redovan monitoring ovih mjesta, odnosno javno predstavljanje zatečenog stanja preduslov za prevenciju torture i drugih pojava oblika ponižavajućih postupanja prema ovim licima.

28. Ustav Bosne i Hercegovine, Ustav Republike Srpske, Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, kao i četiri krivična zakona (Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Federacije BiH i Brčko distrikta) posebno zabranjuju sve oblike zlostavljanja, nasilja i eksploatacije svih građana. Drugi zakoni, kao što je Zakon o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata Federacije Bosne i Hercegovine²¹ i Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama Federacije Bosne i Hercegovine²², direktno zabranjuju sve oblike medicinskih eksperimenata i istraživanja bez prethodnog pristanka osobe s invaliditetom ili osobe ovlaštene, po zakonu, da donose odluke u njihovo ime.

Prijedlog pitanja:

- Da li su u budžetima policijsko-bezbjednosnih agencija u Bosni i Hercegovini u narednom periodu planirana neophodna budžetska sredstva za stručno osposobljavanje i usavršavanje ovlaštenih službenih lica koja postupaju s osobama lišenim slobode?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se osigurale alternative u društvu, umjesto prisilnog zadržavanja na liječenju ili hospitalizaciji osoba s invaliditetom?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti u cilju osiguranja sredstava za žrtve zlostavljanja, posebno u pogledu obeštećenja osoba sa invaliditetom?

Član 19. – Nezavisno življenje i uključenost u zajednicu

29. U Bosni i Hercegovini ne postoje strateški dokument koja bi doprinio deinstitutionalizaciji ustanova u kojima su smještene osobe sa invaliditetom. Iako su postojale inicijative da se tim osobama omogući samostalan život u zajednici, uz podršku personalne asistencije, navedeni koncept još uvijek nije zaživio. Navedenom problematikom se u najvećoj mjeri bave nevladine organizacije, sa jako malo ili nimalo podrške od nadležnih javnih organa.

²¹ „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“ broj:40/10

²² „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“ broj:37/01,40/02,52/11,14/1

30. Nadležni organi treba da kreiraju zakonske osnove za mjere kojima se ostvaruju ciljevi pune participacije i ravnopravnosti osoba s invaliditetom. Ovo bi osiguralo tim osobama uživanje njihovih prava, uključujući ljudska, građanska, politička prava na jednakoj osnovi kao i ostalim građanima.

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se osiguralo učešće osoba s invaliditetom u procesu izrade sveobuhvatnih strategija u cilju deinstitucionalizacije te uvođenja usluga podrške, pogotovo u lokalnim zajednicama za osobe koje napuštaju ustanove?

Član 20. - Osobna pokretljivost

31. Zbog nepristupačnosti fizičkog okruženja, zajedno s neadekvatnim ili nedostajućim ortopedskim i drugim pomagalicama, nepostojanje javnog prijevoza za osobe s invaliditetom, te nedostatak informacija prilagođenih slijepim, gluhim i osobama s intelektualnim poteškoćama doprinosi se isključivanju osoba s invaliditetom iz svih društvenih i socijalno-ekonomskih aktivnosti u Bosni i Hercegovini.

32. Pojedini zakoni osiguravaju i olakšavaju osobnu/ličnu pokretljivost osoba s invaliditetom, a što se prije svega odnosi na zakone iz socijalne zaštite, zakoni koji regulišu prava ratnih vojnih invalida (naknada za pomoć i njegu druge osobe i ortopedski dodatak), zakoni iz oblasti zdravstvene zaštite (pitanje pomagala i medicinske rehabilitacije) i zakoni i podzakonski akti o prostornom uređenju i građenju (propisuju standarde projektovanja i građenja bez arhitektonskih barijera). Ipak, osobe s invaliditetom imaju često bitna ograničenja u ostvarivanju ovih prava jer se ne donose svi potrebni podzakonski akti, a oni koji su doneseni su veoma restriktivni ili se ne provode.

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se osigurala dostupnost odgovarajućih pomagala koja osiguravaju ličnu pokretljivost i uključenost osoba s invaliditetom u društvo?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi osobe s invaliditetom dobile odgovarajuća pomagala, a u skladu sa Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih nacija koja se u Bosni i Hercegovini isključivo ne mogu medicinski indicirati (mašina za pisanje Brailleovog pisma, čitači ekrana, pomagala za lakšu komunikaciju i sl.), kao i koji postotci proračuna svih nivoa vlasti se uzimaju u obzir na nabavku ortopedskih i drugih asistivnih pomagala?
- Šta nadležni organi u Bosni i Hercegovini namjeravaju poduzeti kako bi se otklonila diskriminacija koja se očituje/manifestuje u osiguravanju pomagala za različite grupe osoba s invaliditetom, gdje se kao osnovi kriterij uzima uzrok i okolnosti nastanka invaliditeta a ne stvarne potrebe osoba s invaliditetom ?

Član 21. - Sloboda izražavanja i mišljenja, i pristup informacijama

33. Sloboda izražavanja i mišljenja zagantirana je Ustavom Bosne i Hercegovine i ustavima entiteta i kantona, a samo ostvarivanje prava na pristup informacijama fizičkim i pravnim osobama

regulirano je zakonima o slobodnom pristupu informacijama²³ u oba entiteta i Brčko distriktu Bosne i Hercegovine. Međutim, u Bosni i Hercegovini većina informacija nije dostupna osobama sa invaliditetom, zbog fizičkih barijera ili barijera na koje ove osobe nailaze zbog različitih senzornih oštećenja, kao i neinformiranost u pogledu načina ostvarivanja pojedinačnih prava. Česta mijenjanja podzakonskih akata kojima se definiraju procedure ostvarivanja pojedinih prava, neadekvatna objava i informiranost građana²⁴ (način dobivanja uputnice za banjsko liječenje, refundacija troškova liječenja, participacija za zdravstvenu uslugu za osobe sa 100% invaliditetom, pristup ginekološkim i stomatološkim uslugama, kategorizacija, različito tretiranje osoba sa invaliditetom u pogledu ostvarivanja prava s obzirom na uzrok nastanka invalidnosti, neizvršavanje odluka Europskog suda za ljudska prava u Strazburu i sl.) dovodi do nezadovoljstva osoba s invaliditetom.

34. Bosna i Hercegovine još uvijek nije ratifikovala Ugovor iz Marakeša, koji za osnovni cilj ima stvoriti skup obaveznih ograničenja i izuzetaka u korist slijepih, slabovidnih i lica s drugim poteškoćama, zbog kojih se ne mogu služiti štampanim materijalima. Inicijativa za pokretanje postupka za ratifikaciju Ugovora iz Marakeša je upućena Vijeću ministara Bosne i Hercegovine.²⁵

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi informacije namijenjene prosječnoj populaciji bile dostupne u pristupačnim formatima i osobama s invaliditetom ?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti u cilju veće informiranosti osoba s invaliditetom sa pravima na slobodan pristup informacijama i načinom njihovog ostvarivanja?

Član 23. - Poštovanje doma i obitelji/porodice

35. Pravo na dom i obitelj/porodicu svim građanima Bosne i Hercegovine garantuje Ustav Bosne i Hercegovine i ustavi oba entiteta iz čega se izvodi to pravo i za osobe sa invaliditetom, pod jednakim uvjetima. Osobama s invaliditetom najčešće su uskraćena prava na sopstveni dom i obitelj/porodicu zbog ne postojanja jedinstvenog modela socijalnog stanovanja u Bosni i Hercegovini. Međutim, u Federaciji Bosne i Hercegovine dva kanton su usvojila zakon o socijalno-neprofitnom stanovanju i to: Bosansko-podrinjski kanton, Zakon o socijalno-neprofitnom stanovanju²⁶ i Zeničko-dobojski kanton, Zakon o socijalno-neprofitnom stanovanju²⁷. U Kantonu Sarajevo u 2018. godine donešen je Nacrt Zakon o socijalno neprofitnom stanovanju²⁸. Također je i Vlada Republike Srpske u junu 2018. godine donijela Nacrt zakona o socijalnom stanovanju, te je Narodna skupština Republike Srpske na Drugoj sjednici održanoj 31. januara 2019.

²³ Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ br. 45/06, 62/11 i 100/13), Zakon o slobodi pristupa informacijama u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“ broj 32/01 i 48/11) i Zakon o slobodi pristupa informacija Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 20/01);

²⁴ Ž-BL-02-822/17, Ž-BL-04-218/18, Ž-BL-04-217/18, Ž-BL-02-218/18

²⁵ Informacija dostupna na: <https://www.ipr.gov.ba/bs/novost/10005/pokrenuta-inicijativa-za-ratifikaciju-ugovora-iz-marakesa>

²⁶ „Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“, broj: 9/13”

²⁷ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, broj: 13/13”

²⁸ <http://skupstina.ks.gov.ba/zakon-o-socijalnom-neprofitnom-stanovanju-u-kantonu-sarajevo>

godine, donijela Zaključak²⁹ kojim se Nacrt zakona o socijalnom stanovanju upućuje na javnu raspravu.

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se osobama s invaliditetom značajnije poboljšali uvjeti za formiranje i održavanje obitelji, te obezbijedila pomoć u izvršavanju odgovornosti podizanja djece, kao i davanje podrške zadržavanja roditeljske odgovornosti?

Član 24. - Obrazovanje

36. U zakonodavstvu, koje se odnosi na oblast obrazovanja, na državnom nivou, postoje okvirni zakoni o: predškolskom odgoju i obrazovanju, osnovnom i srednjem obrazovanju i Zakon o visokom obrazovanju, u kojima se utvrđuju osnovni principi i standardi obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Iako postojeći zakonski propisi utvrđuju pravo na obrazovanje za sve pod istim uvjetima, stanje u praksi je znatno drugačije. Bosna i Hercegovina nakon donošenja Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju (2003) nije osigurala efektivno provođenje ovog zakona iz razloga što entitetski i kantonalne razine vlasti nisu donijeli odgovarajuće zakonske i podzakonske propise, zbog čega obitelji/porodice djece sa posebnim potrebama nemaju potrebnu podršku koja bi omogućila socijalizaciju njihove djece i adekvatno inkluzivno obrazovanje. Djeca iz ruralnih područja su u još težem položaju kada je u pitanju proces socijalizacije što se uglavnom pravda nedostatkom novčanih sredstava za osiguranje prevoza do škola, vrtića, dnevnih centara, domova zdravlja itd.

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se na svim razinama osigurali uvjeti za inkluzivno obrazovanje djece i mladih s invaliditetom i da li se u odgovarajućim budžetima planiraju sredstva za te namjene?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se u zakone ugradila obveze za provođenja inkluzivnog obrazovanja djece s teškoćama u razvoju, uz mjere podrške obiteljima djece s posebnim potrebama?

Član 25. - Zdravstvena zaštita

37. Zdravstvena zaštita u Bosni i Hercegovini je, shodno njenom ustavnom uređenju, u nadležnosti entiteta, kantona i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine i uređuje se zakonima i drugim propisima entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

38. Zdravstvene politike entiteta i Brčko distrikta moraju biti kreirane prema potrebama građana. Svi programi trebaju biti usmjereni na zaštitu zdravlja, donositi se u skladu s ciljem kojem služe, tako da je učešće osoba s invaliditetom u njihovom kreiranju, bilo direktno ili indirektno, veoma značajno. Međutim, važeći zakoni ne osiguravaju osobama sa invaliditetom adekvatan kvalitet i standard usluge zdravstvene zaštite kreiran prema potrebama osoba sa invaliditetom. U Bosni i

²⁹ Informacija dostupna na: <http://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/akti/javne-rasprave/nacrt-zakona-o-socijalnom-stanovanju-republike-srpske>

Hercegovini postoji razlika u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu djece zavisno od mjesta prebivališta³⁰, što dovodi do diskriminacije djece sa invaliditetom po teritorijalnom principu, posebno ako se ima u vidu značajna nadležnost kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine. Npr. djeca dijabetičari u nekim kantonima³¹ nemaju pravo na besplatne inzulinske pumpe u okviru prava na zdravstvenu zaštitu³², a ne postoji ni mogućnost pružanja stomatoloških usluga djeci sa intelektualnim teškoćama.

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se osigurala potrebna harmonizacija propisa iz oblasti zdravstvene zaštite djece u Bosni i Hercegovini?
- Navedete mjere kojima se osigurava pristup zdravstvenim uslugama, uključujući usluge koje se tiču spolnog i reproduktivnog zdravlja, pristup rodilištima i pedijatrijskim ustanovama, pogotovo u ruralnim i udaljenim mjestima ?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti vezano za cilj utvrđivanja statusa osobe s invaliditetom kao i osiguravanje mehanizma i usvajanje jedinstvenih kriterija procjene invaliditeta, bez obzira na uzrok i okolnosti nastanka invalidnosti?
- Da li naše društvo omogućava osobama s invaliditetom učešće u kreiranju zdravstvene politike?

Član 27. - Rad i zapošljavanje

39. S obzirom na osjetljivost populacije osoba s invaliditetom koja se i u okolnostima kada su zaposlene, susreću s mnogim preprekama pristupu radnom mjestu, ali i zasnivanju radnog odnosa, Ombudsmeni kontinuirano ističu³³ da je potrebno posvetiti dodatnu pažnju adekvatnog ostvarivanja prava ovih lica. Svoj stav zasnivaju i na žalbama zaprimljenim od strane osoba s invaliditetom, koje se odnose na problem zapošljavanja ove kategorije lica i nemogućnosti adekvatne kontrole zakonske obaveze svih poslodavaca da u slučaju nezapošljavanja osoba s invaliditetom plate odgovarajuću naknadu, u skladu sa zakonskim propisima entiteta.

40. U postojećim entitetskim zakonima o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom³³ postoji sustav kvota, kao mjera podsticanja zapošljavanja osoba sa invaliditetom na otvorenom tržištu rada. Također, još nisu formirani centri za radno osposobljavanje osoba sa invaliditetom ni u jednom entitetu.

Prijedlog pitanja:

- Koje će mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini poduzeti kako bi se u zakonima o radu jasno definiralo da se zdravstvena sposobnost ne smatra jednim od uvjeta za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, ukoliko su one za određeni posao profesionalno osposobljene ?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti u cilju osnivanja radnih

³⁰ Godišnje izvješće o rezultatima rada institucije Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2018. godinu, dostupno na: www.ombudsmen.gov.ba;

³¹ Godišnje izvješće o rezultatima rada institucije Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2018. godinu, dostupno na: www.ombudsmen.gov.ba;

³² Godišnje izvješće o rezultatima rada institucije Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2018. godinu 2018.godine

³³ Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine F BiH br. 09/10) i Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju invalida Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 37/12 i 82/15)

centara kao vida radno okupacione terapije osoba sa najtežim invaliditetom u skladu sa zakonima o profesionalnoj rehabilitaciji ?

• Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se zakonima o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju jasno utvrdili kriterije i mehanizme, uključujući i dodatne stimulacije za zapošljavanje osoba s najtežim invaliditetom ?

Član 28. - Odgovarajući životni standard i socijalna zaštita

41. Prema Ustavu Bosne i Hercegovine socijalna politika i socijalna zaštita je u nadležnosti entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, a u Federaciji Bosne i Hercegovine je nadležnost u oblasti socijalne zaštite podijeljena između entiteta i kantona. U Bosni i Hercegovini postoje tri kategorije osoba s invaliditetom. To su ratni vojni invalidi, civilne žrtve rata i civilni invalidi, čiji uzrok nastanka invaliditeta nije ratnog karaktera.

Iako se potrebe svih navedenih kategorije u većini slučajeva preklapaju, jer imaju slične ili iste posljedice invaliditeta, prava i beneficije za tri kategorije invaliditeta drastično se razlikuju.

Tako, na primjer, Zakonom o pravima branitelja i članova njihovih obitelji/porodica³⁴ i Zakonom o pravima boraca, vojnih invalida i porodica poginulih boraca odbrambeno-otadžbinskog rata Republike Srpske³⁵, osoba koja je potpuno slijepa, a ratni je invalid, ima pravo na invalidninu, tuđu njegu i pomoć, dodatak za ortopedstko pomagalo, prednost pri zapošljavanju, stambenom zbrinjavanju, besplatni parking, pravo na olakšice pri uvozu automobila, prednost pri čekanju u redovima, dok potpuno slijepa osoba od rođenja od svega toga ima samo tuđu njegu i pomoć.

42. Nedostatak entitetskih jedinstvenih evidencija osoba s invaliditetom dovodi do neadekvatne raspodjele i realokacije proračunskih sredstava što utiče na neadekvatan životni standard osobama s invaliditetom.

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosna i Hercegovina planiraju poduzeti kako bi se eliminirala diskriminacija osoba s invaliditetom i po uzroku i okolnostima nastanka invalidnosti kao i po mjestu boravka?
- Šta nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se ukinula diskriminacija u pristupu dodjele pomagala, te kako bi se osigurala dostupnost pomagala za sve osobe s invaliditetom pod jednakim uvjetima?
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se na svim razinama vlasti izvršila realokacija proračuna s ciljem ostvarivanja prava na novčana primanja osobama s invaliditetom te osigurao i olakšao svakodnevni život osobama s invaliditetom.
- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti u pogledu propisivanja sankcija za neredovite isplate naknada ?

Član 29 - Učestvovanje u političkom i javnom životu

43. Nesporno je da se omogućavanjem pristupa radnim prostorima koje koriste zakonodavni organi osobama s invaliditetom, direktno utiče na omogućavanje slobode mišljenja i izražavanja, korištenje

³⁴ "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 33/04, 56/05, 70/07, 9/10 i 90/17

³⁵ "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 134/11

političkih prava, uključujući pravo glasa i prava kandidiranja na izborima, na socijalnu uključenost, a samim tim i na kreiranje pravnog (odnosno političkog) okvira kojim se definira status osoba s invaliditetom.

44. U pozitivnim propisima u Bosni i Hercegovini definirana je dostupnost izbornih mjesta i način glasanja osobe sa invaliditetom uz pomoć drugog lica. Međutim, osobe sa invaliditetom ističu nezadovoljstvo jer veliki broj izbornih mjesta nije prilagođen u arhitektonskom smislu, zatim glasački listići nisu prilagođeni slijepim osobama (npr. na Brajevom pismu ili putem zvučnih instrukcija i glasanja, ili mogućnost glasanja telefonskim putem).

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti kako bi se osiguralo poštovanje prava osoba s invaliditetom na učešće u političkom životu, uključujući i objavljivanje glasačkog materijala u prilagođenim formatima, regulacijske smjernice za pristup glasačkim mjestima te učešće osoba s duševnim smetnjama i intelektualnim teškoćama na izborima?

Član 30. - Učestvovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i sportu

45. Izmjenama Zakona o sportu u Bosne i Hercegovine³⁶ utvrđene su odredbe koje se odnose na osobe s invaliditetom. Ovim odredbama omogućena je podrška osobama s invaliditetom-sportistima, na koji način je eliminirana diskriminacija.

Prijedlog pitanja:

- Koje mjere nadležni organi u Bosni i Hercegovini planiraju poduzeti na ratifikaciji Ugovora iz Marrakesha ?

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine

Nives Jukić, s.r.
Prof.dr Ljubinko Mitrović, s.r.
Dr. Jasminka Džumhur, s.r.

³⁶ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 27/08 i 102/09